

בענין קריאת שם אביו

[א]

כתוב במדרש שיוסף איבד עשר שנים מחייו משום העשר פעמים ששמע שאחיו קראו לאביו "עבדיך".

לקרא לבנו בשם אב

אז הבה נדון האם ומתי מותר להשתמש בשם של אביו. כ' בשו"ע (יו"ד סי' רמ סעי' ב) וז"ל ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שם, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים שלא בפניו.

ועי' בס' באר שבע על מס' הוריות (יד,ב) שמביא מקור לדברי הר"מ מדברי הערוך שהשם האמיתי של אביו הוא נחמיני (ודלא כרש"י ששם האמיתי שלו הוא אביי) והטעם שנקרא גם אביי משום שרבה בר נחמיני גידל אותו, ולא היה יכול לקרא לו תמיד נחמיני משום כבוד אביו לכן קרא לו אביי. ומסביר הבאר שבע שהטעם שלא היה יכול לקרא לו תמיד משום שרק בפניו אסור אבל שלא בפניו אם זה לא שם פלאי מותר.

ועי' בט"ז שכ' ששם שהוא פלאי אסור אפילו שלא בפניו אבל שם רגיל בפניו אסור שלא בפניו מותר והטעם משום שהשומעים יחששו שהוא מכוון לאביו. ולכן בפניו אפילו אינו פלאי אסור ושלא בפניו רק שם פלאי יש חשש שהוא מכוון לאביו.

סברא זו של הט"ז נהיה בסיס לשאלה אחרת האם מותר לאבא לקרא לבנו בשם של אביו (היינו הסבא של התינוק) והנה בספר חסידים סי' תס כ' שאין הגוים מקפידים לקרא לבן בשם אביו, אבל אצל היהודים מקפידים. בפשטות טעם ההקפדה כסברת הט"ז שאם יקרא בנו בשם אביו אז חוששין שיקרא לו גם בפני אביו ויחשבו שמתכוון לאביו. (וכך פירש בשו"ת חלקת יעקב) אבל עי' בשו"ת מהר"י אסאד שכ' דאי משום כאו"א אז ידאוג לקרא לבן בכינוי, אלא שיש חשש עין הרע. ובאמת מספר חסידים עצמו יש להביא סמך לדבריו. שבסי' תנט כ' כל הניחוישים כנגד המקפידים. ובסי' תס כ' שנכרים קוראים לבניהם בשם אביהם ואין בכך כלום. והיהודים מקפידים על כך. ומסבירים מפרשי ס' חסידים שמתכוון לומר שלכן אין בעיא בגוים שלא מקפידים, א"כ לפי"ז טעם ההקפדה אינו משום כאו"ו.

ועי' שו"ת מהר"י אסאד ח"ב סי' קו שדן לגבי מי שקרא לבנו בער ע"ש מישהוא ממשפחת אשתו ולאביו קראו יצחק בער והיה עליו קפידא גדולה. עי"ש שמביא ראיה שאין בעיא מהא דכלב בן

חור. (דבה"י א,ב פ"ג) שחור קרא לבנו כלב אף שהיה בחיי כלב אביו (כמבואר ברש"י). עוד הביא ראייה מרבינו בחיי בפרשתינו פמ"ו פ"ו שכ' לבאר הכפלות בפסוק ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה **יעקב** ובניו וכו'. וכ' ששלשת האבות נקראו ישראל ובכאן קורא יצחק ישראל. ואברהם גם כן נקרא ישראל ממה שכתוב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. וכבר ידעת כי החשבון הוא משנולד יצחק וקרא אותם בכלל בני ישראל, א"כ הרי אברהם נקרא בשם ישראל. עוד הוכיח רבינו בחיי מהא שקראו לעשו **ישראל** מומר, וכדאיתא בפרק קמא דקדושין בשמעתא דנכרי יורש את אביו דבר תורה, לפי שהיה מזרע האבות ולא הלך בדרכיהם. הרי לן שהקב"ה קרא ליעקב ישראל בחיי יצחק שהיה שמו ישראל.

ועי"ש שפסק שיוסיף אותיות להשם ויקראו לו בערמן, ומוכיח מרש"י עה"ת ש"ישוב" (פ"כו פ"כד) היינו "יוב" (בפרשתינו) ומשום שהיה שם של ע"ז הוסיפו לו אות שי"ן משמו של יששכר [ולכן יש מנהג שאחרי פ' פינחס קוראים יששכר בשי"ן אחד]

ועי' שו"ת רשב"ש סי' רצא שכשנולד בן לבנו של הרמב"ן אף שלהרמב"ן היה זכות שיקראו להנכד על שמו אבל וויתר למחותנו רבינו יונה וקראו לו יונה ע"ש רבינו יונה (הסבא השני)

הספר החסידים שם בהמשך כ' שיש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים אלא אחר **שכבר** מת. ועי' בשו"ת דברי יציב שלפי"ז אין ליתן שם של מי שמת אחרי שנולד התינוק, שדווקא אם **כבר** מת היינו שמת עוד לפני שנולד התינוק.

[ב]

לקרא לאביו ורבו בשמו

כ' בשו"ע חיו"ד סי' רמב סעי' טו שאסור לתלמיד לקרא בשם רבו, ואפילו לאחרים ששםם כשם רבו אסור אם הוא שם פלאי. וכ' הרמ"א ששם רגיל מותר שלא בפניו. וכל זה דווקא אם אינו שמזכיר אלא שם רבו לבד אבל מותר לומר רבי מורי פלוני. וכ' הש"ך שההיתר לומר מו"ר אינו אלא בפניו שהרי הב"י כתב שמקור הדין הוא רש"י בסנהדרין (ק,א ד"ה בשמו) שגיחזי נענש משום שאמר "הילד אשר החזיה אלישע" ולא אמר מו"ר אלישע ושם הרי היה שלא בפניו, א"כ אין בו אלא חידושו, בפניו מותר שלא בפניו אסור. אבל מלשון הרמ"א לא משמע כן שכ' **וכל זה** וכו' משמע אפילו בפניו יש את ההיתר אם אומר מו"ר. ובאמת כל נושאי הכלים חולקים על הש"ך ומביאים כמה ראיות נגדו. עי' בבהגר"א שמביא דברי הספרי הובא ברש"י עה"ת (דברים א,יד) שמשא רבינו ע"ה אמר שהיה להם (לבני ישראל) לומר (כשאמר להם שיהושע יהיה המנהיג במקומו) **משה רבינו** ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך וכו'. הרי לן שאפילו בפניו מותר. ועי' בהגהת הגרע"א שמביא דברי הפר"ח שמוכיח נגד הש"ך מהא שאמר יהושע (במעשה של אלדד ומדד) "**אדני משה** כלאם" הרי לן שוב שמותר אפילו בפניו.

אלא שצ"ע למה הגר"א לא מביא מפסוק מפורש ורק מביא מהספרי. יעוי' בשו"ת אג"מ חלק יו"ד א סי' קלג שכ' ליישב שמיהושע רק רואים שמותר היכא שאומר התואר לפני השם, "**אדני** משה". אבל הגר"א רוצה להוכיח שאפילו לומר השם לפני התואר נמי מותר, לכן הביא מהספרי שכ' "**משה** רבינו". אבל ק' שהגר"א גם מביא הראיה מגיחזי ושם כ' רש"י שהטענה היה שלא אמר

מו"ר אלישע. הרי שהגר"א כן מביא מקור שמותר לומר שמו אם מקדים התואר. עוד ק' שאח"כ הגר"א מביא שההיתר (שאומר שמו עם תואר) שייך גם לגבי אביו. ומביא ראיה משבת קטו, א אמר ר' יוסי אבא חלפתא וכו' וכ' רש"י שר"י היה הבן של אבא חלפתא. עוד הביא מהא שכתוב (פסחים קי"ב, א ומעילה יז, ב) יוחאי אבא. ומגיטין (יד, ב) לינאי אבא. הרי לן שהגר"א הביא מקור איפה שהתואר הוא לפני השם "אבא חלפתא" והיכא שהשם הוא לפני התואר ינאי אבא, ודלא כתירוצו של הגרמ"פ זצ"ל.

בעיקר ההיתר לקרא לאביו בשמו עם תואר "אבא" יש להסביר עפ"י רש"י לברכות (מז, א ד"ה אילן) ש"אבא" הוא לשון חשיבות (ולכן שמואל קרא לרב אבא) ולכן ליכא זלזול. (כן משמע מהגהת הגרע"א על הר"מ פ"ו מהל' ממרים הל"ג שההיתר הוא מטעם ש"אבא" הוי תואר של כבוד עי"ש) אבל עי' באג"מ חיו"ד א סי' קלג שכ' טעם אחר שכל הבעיא בקריאתו בשמו הוא שאינו מתיחס לזה שהוא אביו, ולכן אם אומר "אבא" אפילו אם אומר השם מותר. ועי"ש שמחדש לפי"ז שאפילו אם גיחזי היה קורא לאלישע "הנביא" ג"כ היה נענש משום שלא התיחס לזה שהוא תלמידו ויש בזה משום זלזול בכבודו. וחתני היקר ר' חננאל שליט"א העיר שלפי"ז ה"ה באביו לא מועיל אפילו אם היה מוסיף תואר כבוד כגון ר' פלוני ורק אם אומר אבא. ויש לדון היכא ששואלים אותו מי האבא שלו האם אז יכול לומר ר' פלוני דאולי בגלל שהוא עונה לשאלה מי ה"אבא" אז בתשובתו מונח שהוא מתיחס לזה שהוא האבא שלו. אבל אם כנים הדברים אז גם לא חייב לומר ר' פלוני שכבר מתיחס לזה שהוא אבא שלו. שו"ר שמביאים דברי הפרקי דר"א פ"א ששאלו את ר"א בן הורקנוס בן מי את וענה בן הורקנוס אני הרי לן שבכה"ג מותר. [וידידי הרה"ג ר' אברהם סמבר שליט"א הוסיף שהזלזול בקריאתו בשמו הוא שמראה שהם שוים, א"כ אם מוסיף "אבא" שוב אין את הזלזול]

ולכאורה יש נ"מ בין המהלכים דבזה"ז שאין "אבא" תואר כבוד אז לפי מהלך הראשון יהיה אסור אבל פי מהלך השני יהיה מותר. עוד נ"מ אם אומר על עצמו שהוא בן פלוני כגון שקראו לו לעלות בתורה ושאלו אותו על שמו ושם אביו, שלמהלך הראשון אסור שאין כאן שום תואר אבל למהלך השני מותר שמתחיל לזה שהוא אביו. וראיתי מובא בשם הגריש"א שליט"א (מקובץ מבקשי תורה חלק כד) שהתיר לומר בן פלוני בלי הזכרת תואר כבוד.

[ולפי"ז יש לתמוה על דברי האג"מ שמק' שם איך מוצאים שהראשונים חותמים שמם ואח"כ בן פלוני בלי שום תואר כגון משה בן מיימון או שלמה בן אדרת, הרי לדבריו כאן הוא מתיחס להעובדא שהוא אביו. שוב הסתכלתי בפנים וראיתי שבאמת מתרץ כנ"ל אלא שק' לו מהא שמתחיל הר"מ ספרו ב"אני משה בו מיימון" וספר מקרי לרבים וכבר הוכיח (מקידושין לא, ב) שמר בר רב אשי כי הוי דרש אמר אבא מרי וכו') שברבים אסור אפילו עם תואר.]

ואולי יש עוד נ"מ לאלו שרוצים להבדיל בין שני הסבים, אז קוראים לכל אחד בשמו הפרטי כגון סבא משה וסבא קליין. אז לפי הטעם של תואר כבוד לכאורה לא מצאנו ש"סבא" הוי תואר כבוד. אבל לפי הטעם של התיחסות אז פשוט שמותר לקרא לסבא בשמו עם תואר של "סבא" שמתחיל לזה שהוא הסבא שלו ולא בו אדם רגיל. [ועי"ע מש"כ בזה לקמן]

לעיקר הקושיא למה הגר"א לא מביא מ"אדני משה כלאם" מביא האג"מ עוד תי' שהרי כל האיסור הוא מצד כבוד רבו א"כ אצל יהושע לא היה זלזול כלל אלא כולו אומר כבוד. שזה שרצה שיכלאם משום שהתנבאו נגד משה רבינו, "משה מת ויהושע מכניס" א"כ בכה"ג אין חשש זלזול בכבודו של מרע"ה.

והנה הים של שלמה בקידושין סי' סה כ' שכל ההיתר לומר שמו של רבו עם תואר לא שייך אצל אביו. ורק ברבו שייך שאם יאמר רק "רבי" לא ידעו ולא יבינו למי התכוון שכל אחד יכול ליהיות הרבי שלו. אבל באביו יכול לומר "אבא" וכולם ידעו למי התכוון. ועי"ש שהקשה א"כ איך הטור מביא דברי אביו הרא"ש וכותב אומר אבי מורי הרא"ש, הרי באביו אין היתר. ותי' שהשם רא"ש אינו רק ראשי תיבות רבינו אשר, אלא הכוונה שהוא הראש ולכן אפילו באביו מותר.

וצ"ב מה יעשה אם כל הראיות שהביאו האחרונים שאפילו באביו שייך. עוד ק' דלדבריו יהיה אסור לומר לרבו עצמו מו"ר פלוני דאז הרי הרבי יודע מי זה רבו א"כ אין לו היתר אלא לומר מו"ר בלי השם. א"כ ק' איך אמר יהושע למשה אדני משה וכו'. גם מהספרי שהביא הגר"א ק' איך היה מותר לכלל ישראל לומר משה רבינו ממי נאה וכו' הרי מדברים ישיר אליו אז הוא יודע מי הרבי שלהם.

[לגבי עיקר תי' היש"ש עי' בספר אמת ליעקב פ' בא שרצה לחדש ש"כתיבה" תלוי איך הקורא יקרא את זה ולא איך שזה כתוב. ובזה רוצה לתרץ קושית הגרע"א בתשו' סי' לא דאם נאמר כתיבה כדיבור איך סופר סת"ם מותר לכתוב שם השם הרי אסור להגות שם השם. ותי' הגר"י קמינצקי דלדבריו ניחא שהקורא יקרא כשם א-ד-נ-י אז אין בעיא. ובזה רצה לדחות דברי היש"ש שהקורא קורא "רבינו אשר" ולא ראש. ויש לדון בזה טובא שבפשטות הקורא גם קורא ראש.]

עי"ש באג"מ שיש לחוש לדברי היש"ש. ומסביר משום שזה הפשטות של הסוגיא דקידושין הנ"ל ולומר שיש הבדל בין יחיד לרבים דחוק. אבל כ' שאפילו באביו אם יש צורך להגיד השם מותר, כגון שרוצה לקיים ההלכה שיבקש שיתנו לו משהוא בזכות אביו מותר לומר להם מי הוא אבא שלו. וכ"ה בפתחי תשובה סי' רמ שאם שאלו אותו מי האבא שלו מותר להגיד. ומביא ראיה מהיש"ש שכל הסיבה שאסור באבא משום שיודעים מי האבא אבל כאן שלא יודעים מותר.

היש"ש עצמו העלה צד שאולי לכן היה מותר להטור לומר דבר בשם הרא"ש דרק כדיבור אסור אבל בכתיבה מותר, ודוחה את זה שאין סברא לחלק. אבל עי"ש באג"מ שרוצה להוכיח שיש חילוק בין כתיבה לדיבור מזה שמצינו שהראשונים חותמים בשמם ובשם אביהם בלי תואר כבוד כנ"ל אלא דשאני כתיבה מדיבור. אבל דוחה הראיה עפ"י סברא שהציעה בנו הרה"ג ר' דוד שליט"א דבחתומה אינו מתיחס לאביו אלא לעצמו שחותם שהוא פלוני בו פלוני וכל האיסור אינו אלא אם קורא לאביו בשמו. ועי"ש שע"כ צריך לומר כן שמצינו כשהר"מ מביא דברי אביו הוא כותב אבי מורי אף דהוי בכתיבה, אבל לפי סברת ר' דוד ניחא ששם מתיחס לאביו. (אבל ק' דלכאורה שם מקרי שאומר את זה ברבים א"כ לדברי הגרמ"פ יהיה אסור כנ"ל. וצ"ע)

לפי כל הנ"ל יש לדון האם מותר לגבאי לקרא לאביו לעלייה בשמו. והנה לפי הגר"א ודעימיה שמותר לקרא לאביו בשמו עם תואר כבוד אז גם כאן מותר. אבל לפי היש"ש לכאורה יהיה אסור

שכאן יכול לומר רק אבי מורי ויבינו מי נקרא לעלייה. וראיתי בס' פסקי תשובות סי' קלט הע' 15 שמביא בשם הארץ צבי ח"א סי' צז להתיר הואיל ויש ענין גדול בנגלה ונסתר לקרא לו לעלייה בשמו. עוד הביא שם שהגר"ח קניבסקי היה קורא לאביו לעלייה בהזכרת שמו ושם אביו.

[ג]

כיבוד אבי אביו

הבאנו לעיל דיון האם מותר לקרא לסבו בשמו הפרטי (אפילו עם תואר "סבא"). באמת יש עוד צד שצריכים לדון בו, והוא האם בכלל יש חיוב של כיבוד לסבא. ושאלה זו מתחלק בין אבי אביו לאבי אמו.

והנה נחלקו המהרי"ק ורמ"א האם יש חיוב כבוד לאבי אביו. דעת המהרי"ק שורש ל שאין חיוב, ולכן אין חיוב לנכד לומר קדיש בשביל סבו. אבל הרמ"א בתשובותיו סי' קיח חולק עליו עפ"י דברי הב"ר (פ' צג הובא ברש"י בפרשתינו עה"פ ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק) מכאן שחייב בכבוד אביו יותר מאבי אביו. משמע שחיוב יש גם לאבי אביו, אלא שחיובו לאביו יותר. וכן פסק ביו"ד סי' רמ סעי' כד.

וליישב דברי המהרי"ק מהמדרש עי' בגליון מהרש"א שנכלל בזה שאין למדין מהמדרש, כיון שיש ברש"י להלכה שחולק. דהנה במכות (יב,א) ד"ה הכי גרסינן כ' רש"י שכן הבן נעשה גואל הדם לזקנו משום שאינו מוזהר בכבודו. עוד יש להוכיח מסוטה (מט,א) "לאו ברך אנא בר ברתך אנא". וצריך ליישב הגמרות לפי הרמ"א.

והנה בעיקר חיוב כבוד לאבי אביו יש לדון מטעם בני בנים הרי הם כבנים וגם משום דאולי החיוב כבוד לאביו מחייב אותו לכבד זקנו. ועי' בבהגר"א שמביא מדרש (ב"ר צד,ו) שרק בני בנים כבנים ולא בני בנות. ובזה מיישב סוגיא דסוטה דשם היה בר ברתיה ולא בר בריה. [ועי' מהרי"ק (שם) דבני בנים כבנים שייך רק לגבי ירושה ולא לגבי שאר דברים]. אבל לפי"ז עדיין ק' מההיא דמכות.

ויש לומר עוד שכל החיוב לזקנו הוא משום כבוד אביו ואז אפשר לומר דהני מילי מחיים אבל לאחר מיתה אולי אין חיוב. יסוד לזה מה שמצינו לגבי חיוב אשת אביו שלאחר מיתה אין חיוב. והטעם י"ל דכל חיוב הכבוד משום כבוד אביו אז לאחר מיתה אין חיוב. (עי' ברמב"ן בהשגתו לסה"מ שורש ב שדן לגבי כיבוד לאחיו הגדול ששורש החיוב הוא משום כיבוד אב ולכן לאחר מיתה פטור). ולפי"ז מיושב שני הסוגיות דבשניהם כבר מת האב. (אבל זה קצת דחוק בלשון רש"י שכ' שאינו מוזהר בכבודו משמע שאין חיוב כלל.) ידידי הרה"ג ר' אברהם סמבר שליט"א העיר דמרש"י בחומש מבואר שאפילו לאחר מיתה יש חיוב כבוד לאבי אביו. שהרי בפרשתנו כבר נפטר יצחק ובכל זאת אומר רש"י שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו ומדייקים שעכ"פ חיוב יש.

[אבל עי' בספר כלי חמדה בפרשתינו דכ' שיש לדחות הראיה דשם לאחר מיתה פקע הקורבא, משא"כ בזקנו שאפילו לאחר מיתת אביו נשאר זקנו. ועי"ש שדן במח' רמב"ם ורמב"ן בשורש ב. ותולה מחלוקתם האם יש חיוב אבילות לאשתו מן התורה בזה, דלפי הרמב"ן אפילו לאחר מיתה מקרי שאר ולכן יש חיוב אבילות מה"ת, אבל לרמב"ם לא מקרי שאר ולכן סובר שחייב בכבוד אחיו הגדול אפילו לאחר מיתת האב דאין לדמות לאשת אביו שפקע הקורבא]

עוד י"ל (עכ"פ ליישב סוגיא דסוטה) דאם כל החיוב אינו אלא משום לתא דאביו, אז היכא שזקנו הרג לאביו החיוב כבוד לאביו מחייבו להרוג לזקנו ולא לכבודו.

עוד תירץ הכל"ח דהיות ואין אשה מחויבת בכיבוד אב משום שרשות בעלה עליה, לכן אין לחייב בנה בכבוד אביה, שאינו אלא מחמת חיבה. אבל אינו נראה לי כלל, שהרי אין לאשה פטור מוחלט אלא רק היכא שזה סותר חיובה לבעלה א"כ לגבי הבן אין שום סיבה להתיר.

ולפי"ז יש עוד צד להקל בקריאה לזקנו בשמו עכ"פ עם תואר "סבא". דלא מיבעי באבי אמו שיש לנו שיטת הגר"א שאין חיוב כבוד אפילו לפי הרמ"א יש להקל. אלא אפילו באבי אביו יש לנו שיטת המהרי"ק שאין חיוב כבוד. ואע"פ שאין להקל כמותו מאחר שהרמ"א חולק עליו, אבל עכ"פ בצירוף ההסברא של הגרמ"פ שאם מתיחס לזה שהוא אביו או זקנו אין איסור אולי יש להקל.

אבל לפי היש"ש לכ' אין כאן היתר שהרי באביו מחמיר אפילו עם תואר אא"כ א"א בענין אחר כנ"ל, וכאן יכול לומר סבא עם שם המשפחה אם רוצה להבחין בין הסבים. אבל ראיתי באג"מ שם בסוף התשובה שכ' שאם האב מוחל או שעכ"פ ניכר שאינו מקפיד אז מותר. ואפילו להרדב"ז (מובא בהגהת הגרע"א לסי' רמ סעי' יט) שאע"פ שהאב מחל על כבודו יש מצוה לכבד אותו, כאן שיש מח' שלפי הגר"א מותר להזכיר שמו עם תואר כבוד, לא חייב להחמיר כהרדב"ז. א"כ ה"ה בנידונינו שבוודאי הסבא מוחל א"כ יש להקל.

עי"ע בזה בשו"ת רע"א סי' סח ובשו"ת שבות יעקב סי' צב.